

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

โหราเป็นละครราวอย่างหนึ่ง ที่นิยมแสดงในภาคใต้ของประเทศไทยในปัจจุบัน การแสดงโหราประกอบด้วย การร้อง การรำ และการแสดงเป็นเรื่องราวทั้งเก่าและใหม่ ผู้แสดงโหรามีนายโหรเป็นหัวหน้า และมีผู้แสดงอื่น ๆ อีกประมาณ 8 คน พร้อมนักดนตรีอีกประมาณ 6 คน ผู้แสดงแต่งกายด้วยการนุ่งผ้าคัล้ายหยักครึ่งทับกางเกงขายาวรวมข้อเท้า สวมเครื่องประดับศีรษะเรียกว่า เทริด และประดับกายท่อนบนด้วยตาข่าย ลูกปัดและเครื่องเงิน สวมเล็บข้างละ 4 นิ้ว ยกเว้นนิ้วโป้ง มีหางทำด้วยเขาควายประดับก้าน ในขณะที่แสดงตัวโหราจะร้องต้นด้วยกลอน 4, 6 และ 8 โดยมีดนตรีบรรเลง ลูกคู่ร้องรับ และรำตีบทตามแบบแผนหรือตามแนวทางเฉพาะตน โหรามักแสดงบนเสื่อปูบนพื้นดิน มีตั้งเอนกประสงค์ตั้งตรงกันข้ามกับคนดูและมีวงดนตรีอยู่ด้านขวาของคนดู ในบางครั้งจะแสดงบนเวทียกพื้นและมีฉากหลังเขียนเป็นภาพ เพื่อบังหลังเวที คนปักษ์ใต้นิยมแสดงโหราในโอกาสงานเทศกาลและงานวันนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ เป็นประจำ ยกเว้นช่วงเข้าพรรษา

ลักษณะเด่นของท่ารำโหราสรุปได้ดังนี้

ลักษณะการทรงตัว การทรงตัวของท่ารำโหราในแต่ละท่าจะต้องสัมพันธ์กันทั้งหมด เริ่มตั้งแต่ส่วนหน้าจะต้องเขิดขึ้นเล็กน้อย ลำตัวแอ่นไปข้างหน้า ออกอยู่ระดับเดียวกับเข่า ก้นงอนขึ้นเล็กน้อย และเข่าจะต้องย่อ โดยทุกส่วนจะต้องอยู่ในแนวเดียวกัน เรียกว่า ราได้รสพส (คำว่า รสพส คือ ลักษณะท่ารำโหราที่มีความสมดุลในเรื่องของการทรงตัว ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น)

การเคลื่อนไหว การเคลื่อนไหวตัวของการรำโหรานั้นจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนบนและส่วนล่าง โดยยึดเอาสะเอวเป็นจุดศูนย์กลาง การเคลื่อนไหวตัวในการรำโหรานั้นถ้าหากว่าส่วนบนหนึ่งส่วนล่างต้องเคลื่อนไหว และหากว่าส่วนล่างเคลื่อนไหวส่วนบนก็จะนิ่ง

ลักษณะการรำใช้มือ การรำใช้มือของท่ารำโหรามี 2 ลักษณะ คือ จีบ ลักษณะของจีบโหรารำจะใช้นิ้วชี้กับนิ้วหัวแม่มือให้นิ้วชี้กับนิ้วหัวแม่มือเข้ากัน ซึ่งมีหลายลักษณะ ตามตำแหน่งที่วางจีบไว้ เช่น จีบหน้า จีบหลัง จีบข้าง วง ลักษณะวงของโหรารำจะเป็นมุมฉาก โดยที่ข้อศอกจะทำมุมประมาณ 90 องศา ซึ่งมีหลายลักษณะ เช่น วงบน วงหน้า วงข้าง

ลักษณะการรำใช้เท้า การรำโหรารำจะมีลักษณะการรำใช้เท้าหลายอย่างเช่น การตั้งเหลี่ยม คือการก้าวเท้าออกทั้งสองข้าง ย่อเข่าลงให้ตรง เข้าทำมุมประมาณ 90 องศา การยกขา ลักษณะการยกขาโหรามี ยกขาด้านหน้า ยกขาด้านข้าง ยกขาด้านหลัง และการเดินดินเตี้ย

ในการฝึกหัดเบื้องต้นของท่ารำโหรารำจะใช้เพลงครุ เพลงครูสอน และ เพลงสอนรำเป็นหลัก จากท่ารำ 12 ท่าของเพลงครุ ลักษณะท่ารำแต่ละท่าจะมี ส่วนที่เหมือนกัน คือ ส่วนของเท้าและไหล่ ส่วนมือจะแตกต่างกันออกไปตามชื่อของท่ารำนั้น ๆ ลักษณะท่ารำในแต่ละท่าแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน คือ ลักษณะมือ ลักษณะเท้า และลักษณะการเคลื่อนไหว ในแต่ละส่วนเมื่อนำมารวมกันแล้วเรียกว่า 1 กระบวนท่า

ผู้ที่ได้รับการฝึกหัดในท่ารำเพลงครุทำให้ได้รับความรู้ด้านต่าง ๆ คือ

1. รู้จักการรำใช้มือและเท้าให้มีความสัมพันธ์กัน
2. รู้จักการรำท่าต่าง ๆ ให้เข้ากับจังหวะดนตรี
3. สามารถนำท่ารำที่เป็นท่าหลัก ๆ ไปใช้ในการรำเพลงต่อ ๆ ไปได้
4. รู้จักการวางสัดส่วนต่าง ๆ ของท่ารำโหรารำได้ถูกต้อง

ผู้ที่ได้รับการฝึกหัดท่ารำในบทครูสอน จะได้รับประโยชน์จากการฝึกหัดดังต่อไปนี้

ดังนี้

1. รู้จักการรำใช้มือและขาในลักษณะต่าง ๆ
2. รู้จักการแต่งตัวของเครื่องแต่งกายที่ใช้ในการแสดงโหรารำ
3. รู้จักขั้นตอนของเครื่องแต่งกาย
4. รู้จักการรำใช้มือให้สัมพันธ์กันในลักษณะต่าง ๆ

ผู้ที่ได้รับการฝึกหัดทำรำในบทสอนรำทำให้มีความรู้ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. เนื่องจากการรำชุดนี้เป็นการยืนรำ ทำให้ผู้รำรู้จักการรำ
ท่าในลักษณะต่าง ๆ
2. รู้จักการเคลื่อนไหวท่าให้สัมพันธ์กัน
3. รู้จักความสำคัญของการรำมือและเท้า
4. รู้จักความสำคัญของการเคลื่อนไหว
 - ท่อนบนหนึ่งท่อนล่างเคลื่อนไหว
 - ท่อนบนเคลื่อนไหวท่อนล่างนิ่ง
5. รู้จักการตีบทในลักษณะต่าง ๆ

จากที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะท่ารำในรำของครูโนราห์ทั้ง 5 ท่าน ทำให้เห็นลักษณะความเหมือน และความแตกต่างในท่ารำของครูแต่ละท่านและแต่ละเพลง การศึกษาลักษณะท่ารำโนราห์และการเรียงลำดับท่ารำเพลงครู ทำให้เห็นลักษณะความเหมือนและแตกต่างกันในแต่ละท่า ซึ่งจะเปรียบเทียบลักษณะการเรียงลำดับของแต่ละครูได้ดังนี้

- มีท่าที่เหมือนกันของครูทั้ง 5 ท่านอยู่เพียงท่าเดียว คือท่าที่ 1 เรียกว่าท่าเทพนม
- มีการเรียงลำดับท่าที่เหมือนกันของครู 2 ท่าน 2 ท่า คือ ท่าที่ 2 ของครูช่วงและครูसारช เรียกว่า ท่าเขาควาง และท่าที่ 4 ของครูละอองและครูเลื่อน เรียกว่าท่าสอดสร้อย

นอกจากนี้จะมีการเรียงลำดับท่าที่ต่างกันทั้งหมด

เมื่ออธิบายลักษณะท่ารำเพลงครู 12 ท่า จะมีลักษณะที่เหมือนกันและแตกต่างกันดังนี้

- ท่าที่ 1 ครูทุกท่านรำเหมือนกันทั้งมือและเท้า และชื่อของท่ารำ
- ท่าที่ 2 ครูช่วงและครูसारชมีลักษณะท่ารำและเรียกชื่อท่ารำเหมือนกันนอกนั้นต่างกัน
- ท่าที่ 3 ลักษณะท่ารำครูยกจะเหมือนท่าที่ 2 ของครูช่วงและครูसारช นอกนั้นต่างกัน

- ท่าที่ 4 ครูละอองและครูเลื่อนชื่อท่ารำและลักษณะท่ารำเหมือนกัน ส่วนครูท่านอื่น ๆ จะแตกต่างกันออกไป
- ท่าที่ 5 ครูทั้ง 5 ท่านมีลักษณะท่ารำที่แตกต่างกัน
- ท่าที่ 6 ครูทั้ง 5 ท่านมีลักษณะท่ารำที่แตกต่างกัน
- ท่าที่ 7 ครูทั้ง 5 ท่านมีลักษณะท่ารำที่แตกต่างกัน
- ท่าที่ 8 ท่ารำและชื่อท่ารำของครูเลื่อนเหมือนกับของครูช่วงในท่าที่ 3 และท่าที่ 9 ของครูสาโรช
- ท่าที่ 9 ท่ารำและการเรียกชื่อท่ารำของครูสาโรชเหมือนกับท่าที่ 8 ของครูเลื่อน และท่าที่ 3 ของครูช่วง นอกนั้นจะแตกต่างกัน
- ท่าที่ 10 ชื่อเรียกท่ารำและลักษณะท่ารำของครูยก เหมือนกับท่าที่ 4 ของครูช่วง นอกนั้นแตกต่างกัน
- ท่าที่ 11 ท่ารำและชื่อท่ารำของครูเลื่อน เหมือนกับท่าที่ 2 ของครูช่วงและครูสาโรช และท่าที่ 5 ของครูละออง และท่าที่ 3 ของครูยก
- ท่าที่ 12 ชื่อเรียกท่ารำและลักษณะท่ารำของครูสาโรช เหมือนกับท่าที่ 9 ของครูเลื่อน นอกนั้นต่างกัน

ข้อสังเกตในท่ารำเพลงครุนี้ ผู้วิจัยได้ข้อสังเกตว่า การเรียกชื่อท่าของครูโนราแต่ละท่าน ส่วนมากจะเรียกตามลักษณะของการทำท่ามือ และใน 12 ท่าของครูโนราบางท่านท่าจะคล้ายกันแต่เรียกชื่อต่างกัน เรียงลำดับท่าต่างกัน

ลักษณะท่ารำเพลงครุสอนมีทั้งหมด 16 ท่า สามารถหาความเหมือนและความแตกต่างตามลักษณะท่าทางได้ดังนี้

- ลักษณะมือ 16 ท่า เหมือนกันทั้ง 5 ท่าน 4 ท่า และแตกต่างกันทั้ง 5 ท่าน 12 ท่า
- ลักษณะเท้า เหมือนกันทั้ง 5 ท่าน 16 ท่า ความแตกต่างไม่มี
- ลักษณะตัวและไหล่ 16 ท่า เหมือนกันทั้ง 5 ท่าน 14 ท่า และแตกต่างกัน 2 ท่า

- ลักษณะคีระษะ 16 ท้า เหมือนกันทั้ง 5 ท้า 13 ท้า และ
แตกต่างกัน 3 ท้า

การเปรียบเทียบทำให้เห็นว่า ลักษณะท้าวของครุฑนราเพลงครุจะ
แตกต่างกันที่มือและแขนมากที่สุด แต่ลักษณะอื่น ๆ จะแตกต่างกันน้อย จะมีส่วนที่เป็น
หลักเหมือนกัน คือ เท้า ตัวและไหล่ และคีระษะ ลักษณะท้าวก็ไม่ได้แตกต่างกันทั้ง
หมด ในครุ 5 ท้า จะมีท้าวในบทร้องนั้น ๆ เหมือนกัน เพราะลักษณะท้าวใน
เพลงนี้จะเป็นการบรรยายให้เห็นถึงลักษณะการใช้มือ

จากการศึกษาลักษณะท้าวของเพลงสอนร่า ซึ่งมีทั้งหมด 18 ท้า สามารถ
หาความเหมือนและความแตกต่างตามลักษณะท่าทางได้ดังต่อไปนี้

- ลักษณะมือ ใน 18 ท้า มีลักษณะท้าวที่เหมือนกันทั้ง 5 ท้า
มี 6 ท้า และแตกต่างกัน 12 ท้า
- ลักษณะเท้า ใน 18 ท้า มีลักษณะเท้าที่เหมือนกันทั้ง 5 ท้า
10 ท้า และแตกต่างกัน 8 ท้า
- ลักษณะลาตัว ใน 18 ท้า มีลักษณะของลาตัวและไหล่เหมือน
กันทั้ง 5 ท้า 12 ท้า และแตกต่างกัน 6 ท้า
- ลักษณะคีระษะ ใน 18 ท้า มีลักษณะของคีระษะเหมือนกันทั้ง 5
ท้า 11 ท้า และแตกต่างกัน 7 ท้า

การเปรียบเทียบท้าวของครุฑนรา 5 ท้า ในเพลงสอนร่านี้ทำให้ผู้วิจัย
ได้ประสบการณ์และความรู้มากทีเดียว ในเพลงสอนร่านี้ถ้าหากว่าได้ดูนราหลาย ๆ
ท้าว เราจะเห็นว่าท้าวแตกต่างกัน แต่หากได้ศึกษาท้าวโดยนำมาแยกแยะเป็น
ส่วน ๆ แล้ว ก็จะได้เห็นว่า ลักษณะท้าวไม่ได้แตกต่างกันมากมาย เพียงแต่แตกต่าง
กันในลักษณะท่าที่เป็นท่าเชื่อมในแต่ละท่า ซึ่งครุแต่ละท้าวจะรับตามความถนัดของตน
เอง ในส่วนของท่าหลัก ๆ ก็จะเหมือนกัน จะแตกต่างกันบ้างก็เท่าแต่เพียงลักษณะ
ของมือ และเท้า คนละข้างกัน เพราะลักษณะท้าวของเพลงสอนร่านี้ จะเป็น
การบอกลูกศิษย์ของครุว่า จะท้าวมือในลักษณะอย่างไร และจะวางมืออยู่ในลักษณะใด
บ้าง

ลักษณะท่าราที่ใต้พบของครุโหรา 5 ท่า ซึ่งได้เลือกมาจากหลักเกณฑ์ 7 อย่าง ดังได้กล่าวไว้แล้ว อดยใช้เพลงครุ เพลงครุสอน และเพลงสอนรา พบว่ามีความเหมือนและความแตกต่าง สรุปได้ดังนี้

เพลงครุ ครุโหราทั้ง 5 ท่า จะเรียกชื่อท่าราเหมือนกันทั้ง 5 ท่า 1 ท่า คือท่าเทพนม ส่วนท่าอื่น ๆ 11 ท่า จะเรียงลำดับท่าแตกต่างกันทั้ง 5 ท่า

เพลงครุสอน และเพลงสอนรา การเรียกชื่อท่าและเรียงลำดับท่าราจะเหมือนกัน และลักษณะท่าราจะคล้ายกันเป็นส่วนมาก เพราะมีบทร้องเป็นตัวกำหนดท่ารา

จากการศึกษาถึงแม้ว่าจะเห็นความแตกต่าง 2 ประการคือ การเรียงลำดับท่าที่แตกต่างกัน และลักษณะท่าราไม่เหมือนกัน แต่โครงสร้างพื้นฐานของการราโหราที่เรียกว่า โสฬส คือ ตำแหน่งของใบหน้า ออก หลัง ก้น และเข่าของครุทั้ง 5 ท่า เหมือนกัน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สาเหตุที่มีโสฬสเหมือนกันแต่มีความแตกต่างในกระบวนราวางประการน่าจะเกิดจาก ต่างครุต่างแยกกันสืบทอดเป็นสกุลย่อยของโหรา ซึ่งขึ้นอยู่กับครุใหญ่สกุลนั้น ๆ เป็นหลัก ทั้งนี้เพราะไม่มีสถาบันกลางของโหราหลักเป็นที่ตรวจสอบ ความแตกต่างหลากหลายในสกุลของโหราเหล่านี้ยังมีครุอื่น ๆ อีก ทำให้เห็นว่าการราโหรามีความร่ำรวยทางด้านศิลปการพ้อร่าที่มีแก่นหลักร่วมกันและแตกต่างกันในรายละเอียดเหล่านี้ ดังนั้น ทั้งแก่นและรายละเอียดที่แตกต่างกัน ควรจะอนุรักษ์และสืบทอดต่อไปในฐานะของความเป็นพิเศษของวัฒนธรรมการพ้อร่าโหรา

ข้อเสนอแนะ

การแสดงโหราควรที่จะถึงเวลาแล้วที่จะต้องอนุรักษ์การแสดงชนิดนี้เอาไว้ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปมากกว่านี้ เพราะสภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงไป ศิลปวัฒนธรรมก็เปลี่ยนแปลงไปตามลักษณะของสภาพแวดล้อมในสังคม จึงควรจะอนุรักษ์การแสดงโหราแบบดั้งเดิมเอาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ดูต่อไป

การศึกษาเรื่องตำราโหราควรจะได้ศึกษาให้ลึกซึ้งถึงลักษณะตำราต่าง ๆ จากครูหลาย ๆ ท่าน เพราะโหรามีหลายสายหลายตระกูล แล้วนำตำรามาวิเคราะห์เพื่อใช้ประกอบการแสดงต่อไป และหากมีผู้ที่ศึกษาเรื่องของตำราโหราต่อไปน่าจะศึกษาในลักษณะท่าเชื่อม คือการนำท่าหนึ่ง ๆ มาเชื่อมประสานกันให้เป็นกระบวนการรำ เพราะท่าเชื่อมเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ตำราโหราแตกต่างกันไปในแต่ละท่า